

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ»**

Виконала: здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
PO1-M22z групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Богуцька Альона Леонідівна

Керівник:
Дорож Ірина Анатоліївна, кандидат
педагогічних наук, старший викладач
кафедри теорії та методик початкової освіти

Рецензент: **Галаманжук Леся Людвигівна**,
доктор педагогічних наук, професор

Кам'янець-Подільський – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ.....	8
1.1. Сутність поняття «креативно-технологічні здібності» у психолого-педагогічній теорії.....	8
1.2. Формування креативно-технологічних здібностей як проблема сучасної початкової освіти.....	16
1.3. Особливості організації освітньої діяльності в контексті формування креативно-технологічних здібностей здобувачів початкової освіти засобами художньої праці.....	24
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ	36
2.1. Критерії та показники сформованості креативно-технологічних здібностей здобувачів початкової освіти.....	36
2.2. Методика формування креативно-технологічних здібностей у молодших школярів засобами художньої праці	40
2.3. Організація експерименту та аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....	57
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТКИ.....	72

ВСТУП

Актуальність дослідження. Нові реалії життя в Україні, її поступове перетворення на демократичну, соціально орієнтовану країну обумовили глобальні зміни в системі освіти, визначенні її мети, завдань, методів діяльності тощо.

Сьогодні створюється нова школа, де учень повноцінно живе, проектує своє майбутнє, свій шлях, враховуючи власні можливості, ставлячи перед собою завдання самовдосконалення, самовиховання, самоосвіти. При цьому особливого значення набуває креативність особистості, її здатність до творчого нестандартного мислення, вміння ефективно вирішувати складні проблеми власної життєдіяльності.

Такі якості можуть бути сформовані у процесі спеціально організованих педагогічних впливів в системі освіти, яка сама є креативною, прагне до творчого вирішення проблем через використання сучасних інноваційних технологій для досягнення визначеної мети.

Актуальність дослідження проблеми формування креативно-технологічних здібностей молодших школярів зумовлена такими чинниками: по-перше – потреба у зростанні ресурсів креативного та творчого мислення дитини в умовах глобалізації суспільства; по друге – необхідність активізації технологічної активності у всіх сферах конструктивної діяльності у зв'язку з прискоренням розвитку всіх сфер духовного і матеріального виробництва в суспільстві; по-третє – провідна роль креативно-технологічних здібностей як суб'єктивного й об'єктивного чинників розвитку загальної і, зокрема, художньої культури самої особистості учня.

Це засвідчує низка нормативно-правових документів: Конституція України, Закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст., Державний стандарт початкової освіти (2018 р.) низка концепцій, розроблена у період незалежної України протягом 1996 р. – 2017 рр. У Концепції «Нова українська школа» зосереджено увагу на «формуванні креативної, нестандартно-мислячої особистості учнів початкової школи, як

перспективного громадянина України, який зможе вплинути на розбудову держави та економічний прогрес в ній» [30].

Дослідження сучасного стану початкової школи на тлі ринкових реформ та їх впливу на освітню галузь дали змогу виявити основну організаційну суперечність системи освіти. Частково розв'язати цю суперечність можливо, забезпечивши педагогічні умови формування креативно-технологічних здібностей молодшого школяра, науково обґрунтованою системою педагогічного впливу на особистість учня засобами художньої праці.

Проблеми взаємодії різних видів мистецтв у освітньому процесі висвітлені в дослідженнях Н. Аніщенко, Н. Голоти, Б. Івасіва, Т. Козакової, А. Ларькова, О. Миронова, О. Щербо. В історичній ретроспективі позитивну роль художньої творчості в освітньому процесі відзначали відомі зарубіжні педагоги: Я. Коменський, М. Монтессорі, Ж. Руссо, С. Френе, Р. Штайнер. На можливість формування конструктивних умінь учнів у процесі художньої творчості вказували Д. Дьюї, В. Кільпатрик, Ж. Піаже. Взаємодії художньої і трудової діяльності в шкільній системі приділяли увагу вітчизняні і зарубіжні класики педагогічної науки: А. Бакушинський, Г. Ващенко, Г. Кершенштейнер, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Шацький, О. Шумілін. Питаннями впровадження проектно-художньої діяльності в практику початкової школи займалися Л. Вержиківська, В. Вільчинський, Н. Конишева, Л. Маліновська, Б. Неменський, С. Свид, В. Сирота, В. Тименко, М. Фішер, В. Шпільчак. Психолого-педагогічні аспекти проблеми формування навчальних умінь у школярів є предметом теоретичних і експериментальних досліджень І. Беха, А. Боброва, Е. Кабанової-Меллер, Н. Менчинської, О. Скрипченка, А. Усової, Д. Хамбліна, І. Якиманської. Але, виділяючи основні типи сприймання особистості (конкретний, візуальний і аудіальний), дослідники лишають поза увагою їх вплив на вибір дитиною засобів художньої виразності для втілення своїх творчих задумів. У вищезгаданих роботах не прослідковується значення взаємодії мислення і уяви в процесі проектно-художньої діяльності. У дослідженнях Г. Кирія, Є. Мілеряна, П. Перепелиці,

Р. Пономарьової, О. Проскури, Е. Фарапонової конструктивні уміння розглядаються не як інтегральні проєктувальні уміння, а як один з основних видів загальнотрудових умінь або умінь кретативно-технологічних.

Проте, у зазначених дослідженнях не приділено належної уваги дефініції «креативно-технологічні уміння» і це питання залишається не з'ясованим до цього часу. Аналіз змісту навчальних предметів освітніх галузей «Технологія» і «Мистецтво», діючих навчальних планів різних типів шкіл, вивчення практики роботи початкової школи підтверджує суперечність між соціальним замовленням на творчу особистість з розвинутими спеціальними здібностями і недостатнім рівнем забезпечення учнів педагогічними умовами для формування креативно-технологічних здібностей.

Слід підкреслити, що засоби художньої праці мають творчо-розвивальне значення. На цій основі в учнів формується емоційність: відчуття форми, прекрасного, гармонії, естетичні почуття насолоди, задоволення, радощі та муки творчості тощо; пізнання: розуміння і знання явищ та процесів природи, дійсності і праці, активізація логічного, абстрактного й художнього мислення, збагачення уяви, фантазії, підсилення інтуїції тощо; мотивація: збудження інтересу до знань і набуття навичок творчої діяльності, активізація будь-якого виду конструктивної діяльності, результати якої обов'язково мають характеристики новизни й оригінальності.

Вивчення науково-педагогічної літератури й стану сучасної технологічної освіти засвідчує важливість розкриття змісту інтегрованого курсу художньої праці в початковій школі для формування креативно-технологічних здібностей у молодших школярів. Актуальністю і недостатньою розробленістю окресленої проблеми зумовлено вибір теми дослідження – «Формування креативно-технологічних здібностей молодших школярів засобами художньої праці».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність впровадження педагогічних умов формування креативно-технологічних здібностей молодших школярів засобами художньої праці.

Об'єкт дослідження – процес формування креативно-технологічних здібностей молодших школярів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування креативно-технологічних здібностей молодших школярів засобами художньої праці.

Досягнення мети дослідження передбачає розв'язання таких взаємопов'язаних теоретичних і практичних **завдань**:

1. З'ясувати стан досліджуваної проблеми у психолого-педагогічній та методичній літературі.

2. Розкрити сутнісну характеристику поняття креативно-технологічні здібності, розкрити зміст, визначити структуру, показники й критерії його прояву у дітей молодшого шкільного віку.

3. Визначити та науково обґрунтувати педагогічні умови формування в молодших школярів креативно-технологічних здібностей.

4. Експериментальним шляхом дослідити ефективність розробленої методики формування в учнів 1-4 класів креативно-технологічних здібностей засобами художньо-трудової діяльності, узагальнити одержані результати.

У зв'язку з поставленими завданнями нами були використані наступні **методи** дослідження:

теоретичні методи: аналіз наукових джерел з філософії, психології, педагогіки, методики з проблеми формування креативно-технологічних здібностей засобами художньої праці в початкових класах для порівняння, зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему, вивчення законодавчої та нормативної документації та теоретико-методологічних підходів дослідження з метою з'ясування стану – вивчення досліджуваної проблеми, узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду з означеної проблеми; знаходження можливих способів її розв'язання, визначення понятійно-категоріального апарату та уточнення основних ознак проблеми дослідження;

– *наочні*: демонстрація зразків та способів технологічної діяльності;

– *практичний*: самостійне виконання дітьми елементів технологічної діяльності;

емпіричні методи – анкетування, тестування, усне опитування, спостереження за процесом формування креативно-технологічних здібностей молодших школярів засобами художньої праці; бесіда, аналіз продуктів діяльності суб'єктів освітнього процесу; локальний педагогічний експеримент для виявлення сучасного стану проблеми розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає:

- в обґрунтуванні необхідності використання художньої праці, який синтезує художньо-трудова та художньо-ігрову взаємодію вчителя й учнів у процесі формування креативно-технологічних здібностей;
- у систематизації змісту, форм та методів формування у молодших школярів креативно-технологічних здібностей засобами художньої праці в на уроках та в позакласній роботі.

Апробація роботи. Основні положення та результати дослідження апробовані в умовах практичної педагогічної роботи у Кам'янець-Подільському ліцеї № 16 Кам'янець-Подільської міської ради Хмельницької області.

Крім того, апробація та впровадження результатів дослідження здійснювалося шляхом доповідей на міжнародних, всеукраїнських, регіональних науково-практичних конференціях, науково-практичних семінарах. Здійснювалось обговорення вивченої проблеми на засіданнях кафедри та на заняттях наукового гуртка «Виховання молодших школярів засобами художньої праці»

Публікації. Було опубліковано статтю: «Вплив художньої праці на формування креативно-технологічних здібностей молодших школярів» (2023).

Структура й обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків розміщених на 70 сторінок основного тексту, списку використаних джерел із 81 позицій та додатків.

ВИСНОВКИ

У науковому дослідженні було поставлено мету – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність впровадження педагогічних умов формування креативно-технологічних здібностей молодших школярів засобами художньої праці. Для досягнення поставленої мети було поетапно реалізовано всі завдання дослідження.

Вивчення філософської, науково-методичної, психолого-педагогічної дало нам можливість сформулювати визначення, креативно-технологічні здібності – це здатність особистості творчо, нестандартно, креативно виконати перетворювальну діяльність на основі набутих технологічних знань відповідно до досягнутого рівня науково-технічного прогресу і виробництва. До креативно-технологічних здібностей нами були віднесені вміння оригінально аналізувати зразок виробу, вміння нестандартного складати план робіт, вміння творчо організувати робоче місце, креативний погляд до вибору засобів навчання, володіння технологічною термінологією, вміння виконувати розмітку за шаблоном.

Нами проведено констатувальне дослідження та визначено рівень сформованості креативно-технологічних здібностей молодших школярів, результати якого дослідження засвідчили перевагу низького та середнього рівнів сформованості досліджуваних показників.

Отримані результати констатувального дослідження вказують на доцільність оптимізації процесу формування технологічних умінь молодших школярів у процесі позаурочної діяльності. Це дало підстави теоретично обґрунтувати організаційно-методичне забезпечення формування креативно-технологічних здібностей засобами художньої праці, що охоплює методи, прийоми, засоби та педагогічні умови.

До педагогічних умов, сприятливих для формування технологічних умінь у процесі навчання, ми віднесли:

- забезпечення динамічного технологічного середовища;
- формування гуманістичного особистісно-орієнтованого поля праці;

- створення простору для творчої самореалізації учнів;
- рефлексивне управління процесом формування технологічної умінь молодших школярів.

Формування креативно-технологічних умінь молодших школярів на уроках та в процесі позаурочної діяльності може здійснюватись за допомогою засобами художньої праці. Результати проведеного нами експериментального дослідження доводять ефективність запропонованих педагогічних умов для формування в молодших школярів креативно-технологічних здібностей засобами художньої праці. Створення динамічного художньо-розвиваючого середовища та використання суб'єкт-суб'єктних способів взаємодії учителя й учнів 1 - 4 класів в процесі ігрової проектно-художньої діяльності виявилися ефективними для формування креативно-технологічних здібностей.

Для формування креативно-технологічних умінь в початковій школі слід максимально використовувати можливості художньої праці на уроках, в період позаурочної діяльності, що дозволить у значній мірі вирішити проблеми технологічного навчання та виховання молодших школярів. Сьогодні від учня потрібно не тільки знання багатьох сучасних технологій, а й вміння переносити ці знання з одного технологічного процесу на інший. Сформувати глибокі пізнавальні інтереси до предмету у всіх учнів неможливо і, напевно, не потрібно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аракчєєв Ю. С., Хайлов Л. М. Чудеса з глини. Миколаїв, 2000. 44 с.
2. Богуцька А. Л. Вплив художньої праці на формування креативно-технологічних здібностей молодших школярів. *Збір. наук. пр. студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; педагогічний факультет ; [відпов. секр. Н.В. Бахмат]. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2023. Вип. ХІХ. С.25-28.*
3. Васянович Г. П. Основи психології : навч. посіб. Київ : Педагогічна думка, 2012. 114 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Перун, 2009. 1736 с.
5. Веремійчик І. М. Методика трудового навчання в початковій школі : навч. посіб. Тернопіль : Мальва-ОСО, 2004. 276 с.
6. Вигонів В. В. Початкова школа. Трудове навчання. Миргород : Перше вересня, 2003. 256 с.
7. Висоцький С. В. Структура психолого-педагогічних умов формування пошуково-творчих напрямків особистості в процесі навчання. *Науковий вісник Південноукраїнського державного університету ім. К. Д. Ушинського* : зб. наук. пр. Одеса, 1999. Вип. 8–9. С. 90–94.
8. Вихрущ А. В. Трудова підготовка учнів у загальноосвітніх школах України (ХІХ – початок ХХ століття). Київ, 2011. 199 с.
9. Власова О. І., Марушкевич А. А. Основи психології та педагогіки : підручник. 2-ге вид., переробл. Київ : Знання, 2011. 333 с.
10. Воробйова Т. В. Формування креативних здібностей молодших школярів у процесі розв'язання навчальних завдань : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Тернопіль, 2014. 19 с.
11. Габеркорн І. І. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання : автореф.

дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Херсон, 2013. 20 с.

12. Галак С. Є. Індивідуальна робота з розвитку творчих здібностей дітей *Шкільний світ*. 2000. № 12. С. 7–8.

13. Данько Н. Розвиток творчих здібностей молодших школярів. *Початкова школа*. 2013. № 4. С. 1–2.

14. Демченко І. Творчий розвиток молодших школярів засобами образотворчого мистецтва. *Рідна школа*. 2020. № 6. С. 62–64.

15. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>

16. Дитина у сучасному соціопросторі : навчальний посібник / авт. кол за ред. Т.О. Піроженко. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 272 с.

17. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. 2-е вид., допов. Київ : Академвидав, 2012. 352 с.

18. Дорож І. А., Ковальчук А. Ф. Методика навчання освітньої галузі «Технології» : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2018. 264 с.

19. Дробаха Л. В. Роль і місце предметно-художньої діяльності на уроках трудового навчання в початковій школі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. : у 2-х ч. Ч. 1. Київ-Вінниця : ДОВ Вінниця, 2002. С. 173–177.

20. Дурманенко О. Теоретичний аналіз поняття «педагогічні умови» в контексті моніторингу виховної роботи у вищому навчальному закладі. *Молодь і ринок*. 2012. № 7 (90). С. 135–137.

21. Дуткевич Т. В. Загальна психологія: теоретичний курс : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г. 2015. 432 с.

22. Закон України «Про загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14>

23. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

24. Захарчук-Чугай Р. В., Антонович Є. А. Українське народне декоративне мистецтво : навч. посіб. Київ : Знання, 2012. 342 с.
25. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання. *Початкова школа*. 2004. № 5. С. 10–13.
26. Кармазіна Л. Управління знаннями на проектно-орієнтованому підприємстві. *Управління проектами: стан та перспективи* : матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції. Миколаїв : НУК, 2011. С. 137–139.
27. Кельнер С. С. Шляхи розвитку творчих здібностей учнів. *Завучу. Усе для роботи*. 2015. № 15/16. С. 38–55.
28. Коберник О. М., Сидоренко В. К. Концепція технологічної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів України (проект). *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2010. № 6. С. 3–11.
29. Кондратова В., Шлеєнкова Т. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках образотворчого мистецтва. *Мистецтво та освіта*. 2012. № 3. С. 44–46.
30. Концепція «Нова українська школа». URL: <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczyia.pdf>
31. Костюк Г. С. Здібності і їх розвиток у дітей. Київ : Знання, 2003. 80 с.
32. Крамаренко С. Г., Кротенко В. М., Тарабасова Л. Г. Креативна освіта для розвитку інноваційної особистості : метод. посіб. Дніпропетровськ, 2010. 75 с.
33. Криволапчук М. В. Зарубіжний досвід становлення та розвитку професійно-технічної освіти. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. 2014. Вип. 1. С. 101–104.
34. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підручник. Київ : Знання-Прес, 2008. 447 с.
35. Кульчицька О. І. Творчі здібності та особливості їх прояву в дитячому віці. *Обдарована дитина*. 2000. № 1. С. 10–13.
36. Курач М. С. Розвиток творчих здібностей студентів у процесі художньо-проектної діяльності. *Наука і освіта*. 2014. № 7. С. 111–115.

37. Литвиненко С. Креативність як загальна здібність до творчості: сучасні підходи. *Збірник наукових праць полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка. Серія «Педагогічні науки»*. Вип. 3 (50). Полтава, 2006. С. 215–219

38. Мадзігон В. М. Вимоги науково-технічного прогресу до змісту і характеру трудової політехнічної підготовки учнів. *Молодь і ринок*. 2015. № 3(13). С. 5–9.

39. Манько В. М. Психолого-педагогічні умови підготовки студентів до засвоєння знань. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова* : зб. наук. ст. / уклад. П. В. Дмитренко, О. Л. Макаренко. Київ, 2000. Т. XXXVI, ч. 4. С. 66 – 74.

40. Мачача Т. Особливості змісту та методики інтегрованого курсу «Дизайн і технології» технологічної освітньої галузі початкової освіти. *Методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі Типової освітньої програми для I класу, методичні коментарі провідних науковців Інституту педагогіки НАПН України щодо впровадження ідей НУШ в початковій освіті*. Київ : Початкова освіта, 2018. С. 111–118.

41. Мельник Г. М. Формування базових професійних якостей в учнів профільних класів на заняттях з народних художніх ремесел : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2004. 19 с.

42. Митник О., Кочерга О. Психолого-педагогічні умови розвитку дитячої творчості в освітньому процесі. *Початкова школа*. 2014. № 11. С. 3–6.

43. Мітран С. Стратегії розвитку творчих здібностей. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*. 2015. № 1. С. 58–59.

44. Момот Л. Л., Шелестова Л. В. До проблеми формування творчих здібностей у процесі навчання. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 2. С. 53–59.

45. Мордовцева Т. Розвиток творчої компетентності молодших школярів. *Початкова освіта*. 2015. № 22. С. 10–16.

46. Новіцька Л. Розвиток механізму творчості учнів: досвід роботи Малої академії наук. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*. 2015. № 9/10.

С. 72–76.

47. Нова українська школа : poradnik dla vchitelja / za red. N. M. Bibik. Київ : Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

48. Носаченко Т. Б. Формування в молодших школярів конструктивних умінь у процесі навчання образотворчого мистецтва і художньої праці : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2006. 22 с.

49. Павленко В. В. Креативність: сутність, структура, закономірності формування і розвиток. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія* : зб. наук. пр. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. Вип. 23. С. 15–21.

50. Павленко В. В. Педагогічні умови для розвитку креативності учнів у сучасному педагогічному процесі. *Проблеми освіти* : зб. наук. пр. Вінниця : Нілон ЛТД, 2018. Вип. 88, ч. 2. С. 138–148.

51. Павленко В. В. Розвиток креативності молодших школярів : монографія / за ред. проф. О. Є. Антонової. Житомир, 2017. 158 с.

52. Павлюк І. Ключі до дитячої творчості. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*. 2013. № 1. С. 8–9.

53. Паламарчук В. Інновації в сучасній освіті. *Завуч*. 2006. № 10. С. 1–4.

54. Педагогічна майстерність : підручник / за ред. І. А. Зязюна. 3-тє вид., допов. і переробл. Київ : СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.

55. Перченко Р. Л., Семенова Г. Ю. Технологічне навчання на основі системного підходу за рубежом. *Наукові дослідження в освіті*. 2008. № 8. С. 7–10.

56. Позняк Т. Розвиток творчих здібностей дитини. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія : Педагогічні науки. 2014. Вип. 125. С. 153–158.

57. Поклад І. М. Креативність у концепції А. Г. Маслоу. URL: <https://newacropolis.org.ua/theses/kreatyvnist-u-kontseptsii-a-h-maslou-1500792582>

58. Психологічна енциклопедія / автор-упоряд. О. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.

59. Психологія креативності. URL:
https://ddpu.edu.ua/images/stories/vibirkovi_distiplini/06_Facultet_fizichnogo_vihovannya/03_Kafedra_zagalnoi_psihologii/Саврасов%20М.В.%20ПК.pdf
60. Серета І. О. Розвиток творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку в процесі фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Тернопіль, 2011. 18 с.
61. Серьогіна І. Розвиток сучасної технологічної освіти: зарубіжний досвід. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти.* 2015. Вип. 7(1). С. 167–170. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmf_m_2015_7%281%29_49
62. Сидоренко В. К. Концепція працюватиме на майбутнє держави. *Професійно-технічна освіта.* 2004. № 1. С. 24–26.
63. Словник базових понять з курсу «Педагогіка» : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / уклад. О. Є. Антонова. 2-ге вид., допов. і переробл. Житомир : ФОП Левковець Н. М., 2014. 100 с.
64. Сологуб А. Технологія креативного навчання. *Завуч* 2005. № 28. С. 43.
65. Сучасний психолого-педагогічний словник / авт. кол. за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький : Домбровська Я. М., 2016. 473 с.
66. Старовойт Л. Використання творчих завдань на уроках трудового навчання у початковій школі. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського.* Серія : Початкове навчання. 2008. Вип. 6, 4. 1. С. 218–220.
67. Старовойт Л. В. Сучасний стан проблеми художньо-творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання. *Молодь і ринок.* Дрогобич : ДДПУ. 2007. № 3–4 (26–27). С. 142–148.
68. Сучасна філософія: основні розділи, поняття, проблеми, ідеї : навч. посіб. / за ред. О. В. Кулешова ; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси : ФОП Гордієнко Є. І., 2017. 154 с.
69. Тищенко В. П. Теоретичні і методичні основи формування

конструктивних умінь в учнів початкових класів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Київ. 2010. 40 с.

70. Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти I ступеня (під керівництвом О. Я. Савченко). URL: <https://osvita.ua/school/program/program-1-4/60407/>

71. Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти I ступеня (під керівництвом Р. Б. Шиян). URL: <https://osvita.ua/school/program/program-1-4/60408/>

72. Типові освітні програми для 2–11 класів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/tipovi-osvitni-programi-dlya-2-11-klasiv>

73. Трудове виховання молодших школярів в умовах реформування початкової освіти : монографія / за ред. Л. А. Гуцан. Київ, 2019. 152 с.

74. Тхоржевський Д.О. Методика трудового та професійного навчання. Частина I. Теорія трудового навчання. Київ: РННЦ “ДІНІТ”, 2000. 248 с.

75. Фромм Е. Втеча від свободи. Харків : Клуб «Сімейного дозвілля», 2018. 288 с.

76. Художня праця та основи дизайну : навч. посіб. / за ред. С. І. Матвієнко. Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2016. 201 с.

77. Цимбалюк І. М., Пелех Ю. В. Підвищення кваліфікації вчителя: розвиток творчих здібностей молодших школярів : навч.-метод. посіб. Київ : ВД «Професіонал», 2014. 222 с.

78. Чистякова Л. О. Компоненти моделі готовності майбутніх вчителів трудового навчання до організації позаурочної художньо-трудової діяльності учнів. *Вісник Черкаського університету* : зб. наук. пр. Серія : Педагогічні науки. Черкаси, 2010. № 181, ч. 3. С. 108–111.

79. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

80. Шевчук М. О. Педагогічні умови формування технологічної компетентності учнів початкової школи. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя.*

2019. № 2. С. 89–96

81. Шевчук М. О. Диференційований підхід у трудовому навчанні в початковій школі. *Диференціація у шкільній освіті : історичний досвід і сучасні технології* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ : Інститут педагогіки, 2018. С. 213–218.